

**«Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική»
(Ελύτης)**

**Εμείς ποια γλώσσα κληροδοτούμε στα
παιδιά μας;**

**Μαρία Ι. Καδιανάκη,
Σχολική Σύμβουλος 7^{ης} Περιφέρειας
Ν. Ηρακλείου
Δρ Επιστημών Αγωγής**

Σκοπός του λεξικού

- Να χρησιμεύει ως βιβλίο αναφοράς καθημερινής χρήσης
  - Να προσφεύγει σ' αυτό ο μαθητής με ευκολία προκειμένου:
    - α) να βρίσκει τη σημασία μιας λέξης ,
    - β) να εμπλέκεται στα εννοιολογικά και ετυμολογικά πεδία των λέξεων
- (ΥπΕΠΘ, Π.Ι.,2003)

Στόχοι του λεξικού

Να βοηθήσει τα παιδιά των πρώτων τάξεων :

- Να εξοικειωθούν με το αλφάβητο
  - Να κατακτήσουν βασικές δεξιότητες του λεξιλογίου
  - Να έρθουν σε μια πρώτη επαφή με το λεξικό και τις τυπογραφικές του ιδιαιτερότητες
- (Ευθυμίου & Μητσιάκη, 2007)

12. Συμπληρωματικές προδιαγραφές για τη συγγραφή του έντυπου εκπαιδευτικού υλικού του Εικονογραφημένου Λεξικού των τάξεων Α΄, Β΄ και Γ΄ Δημοτικού Σχολείου

Το προς εκπόνηση εκπαιδευτικό υλικό να αντικατοπτρίζει τους σκοπούς και τους στόχους της διδασκαλίας Της Γλώσσας, όπως αυτοί διατυπώνονται στο Δ.Ε.Π.Π.Σ. της Γλώσσας για το Δημοτικό καθώς και στα Α.Π.Σ., και να εξασφαλίζει την προσέγγισή τους (Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών, Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών υποχρεωτικής εκπαίδευσης, Τόμος Α΄, ΥΠ.Ε.Π.Θ., Π.Ι., Αθήνα, ΦΕΚ 303 & 304/13-3-03).

Το λεξικό, προσδιορίζεται στο Δ.Ε.Π.Π.Σ. καθώς και στο συνακόλουθο Α.Π.Σ., ως ακολούθως:

		A	B
		Έντυπο εκπαιδευτικό υλικό	Διαστάσεις και αριθμός σελίδων του έντυπου εκπαιδευτικού υλικού
Για τον μαθητή	1	Λεξικό Εικονογραφημένο (λεξικό 1)	Το μέγεθος των σελίδων του βιβλίου θα είναι 19,5 cm x 14,5cm, με σχήματα, στίτσα, εικόνες, κόμιξ και διαγράμματα. Συνολικός αριθμός σελίδων: Για τις τάξεις Α΄ - Γ΄: 500.

Προδιαγραφή για το σχεδιασμό εξωφύλλου διδακτικών βιβλίων:

«ο σχεδιασμός πρέπει να γίνεται με κριτήριο τα μηνύματα που επιδιώκεται να μεταβιβαστούν και τις δυνατότητες πρόσληψης των μηνυμάτων από τους μαθητές»

Προδιαγραφή διδακτικών βιβλίων :

«τα διδακτικά βιβλία θα πρέπει να χαρακτηρίζονται από κατάλληλη αξιοποίηση χρωμάτων, ώστε να είναι ελκυστικά και ευχάριστα»

(ΥπεΠΘ, Π.Ι., 2002)

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΟΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Αγγελική Σολομάου, Ηλένη Δάλας, Μάρια Μυρτιδάκη, Γεωργία Αντωνιάδου

Ένα παιδί που πηγαίνει στην σχολή
μαθαίνει να γράφει
και γράφει τα πράγματα που βλέπει
ή που έχει στην φαντασία.

ΟΥΚ ΑΚΑΘΗΜΟΝΕΙ
ΟΥΖΗΤΕΙΤΙ ΤΡΕΧΟΥΣΗΣ

αωττωκαρδαμ
υτιωκαρδαμ

Εικονογραφημένο Λεξικό Α, Β, Γ Δημοτικού
Το Πρώτο μου Λεξικό

Εικονογραφημένο Λεξικό Α, Β, Γ Δημοτικού

Το Πρώτο μου Λεξικό

Άνεμος < Α >
Βορριάς < Β >
Γλώσσα < Γ >
Δένδρο < Δ >
Ειρήνη < Ε >

Νότος

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ

ISBN 960-09-1075-1

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΒΙΒΛΙΟΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΑΚΤΗΘΕΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ΑΘΗΝΑ

Κριτήρια επιλογής των 600 εικονογραφημένων λημμάτων:

- Η ηλικία και το πολιτισμικό υπόβαθρο των παιδιών
- Ο βαθμός δυσκολίας που παρουσιάζει η απόδοση της σημασίας ενός λήμματος
- Το πόσο συχνόχρηστο είναι ένα λήμμα
- Η αισθητική λειτουργία που επιτελεί η εικονογράφηση

(Ευθυμίου & Μητσιάκη, 2007)

Προδιαγραφή διδακτικών βιβλίων:

«στα κείμενα και τις εικόνες πρέπει να προάγεται η ισότητα των φύλων και να μην υποθάλλεται η στερεοτυπική σκέψη και η σεξιστική προκατάληψη σε σχέση με τους κοινωνικούς και άλλους ρόλους των φύλων.»

(ΥπΕΠΘ, Π.Ι., 2002)

Κατανομή εικόνων που απεικονίζουν ένα πρόσωπο

ΦΥΛΟ	N	%
Εικόνες με γυναίκες ή κορίτσια	62	31,15
Εικόνες με άνδρες ή αγόρια	137	68,85
ΣΥΝΟΛΟ	199	100,00

Δραστηριότητες ανδρών και γυναικών εντός του σπιτιού

Λήμμα: αποκοιμιέμαι

Λήμμα: απλώνω
τημένο

Λήμμα: καίω

Λήμμα: κάθομαι

Λήμμα: καναπές

Λήμμα: κομπολόι

Λήμμα: κουράζω

Λήμμα: κουρτίνα

Λήμμα: άρρωστος,
άρρωστη, άρρωστο

Λήμμα: γεμίζω

Λήμμα: πολυθρόνα

Λήμμα: κεντώ

Επάγγελμα : ΓΥΝΑΙΚΑ

νηπιαγωγός [ο], [η] ουσιαστικό
(νηπιαγωγοί) → νήπιο

νήπιο [το] ουσιαστικό (νήπια)

☑ Το **νήπιο** είναι ένα παιδί δύο με πέντε χρονών. **◇ Τα νήπια πηγαίνουν στο νηπιαγωγείο, δηλαδή στο σχολείο για νήπια.**
Τη δασκάλα τους τη λέμε **νηπιαγωγό**.
🎵 νή-πι-ο

αεροσυνοδός [ο], [η]
ουσιαστικό (αεροσυνοδοί)
→ αεροπλάνο

αθλητής [ο], αθλήτρια [η] ουσιαστικό
(αθλητές, αθλήτριες)

☑ Οι **αθλητές** γυμνάζονται συνέχεια για να συμμετέχουν σε αγώνες.
✍ Ο Κώστας ονειρεύεται να γίνει **μεγάλος αθλητής**. Ονειρεύεται να παίξει ποδόσφαιρο στην Εθνική μας ομάδα. **◇ Ο κύριος Γιάννης διαβάζει αθλητική εφημερίδα κάθε μέρα.**

Λήμμα: τιράντα

Λήμμα: φερμουάρ

Λήμμα: ποδιά

Λήμμα: μάσκα

Λήμμα: κατηφόρα

Λήμμα: τόξο

Λήμμα: τρέχω

Λήμμα: πλένω

Ο Αλβανός της παροέας

Ο Κώστας έχει έναν συμμαθητή από την Αλβανία τον **Ίγκλι**. Ο Ίγκλι και η οικογένειά του μετακόμισαν πριν από λίγα χρόνια στην Ελλάδα. Θέλουν να αγοράσουν ένα σπίτι και να μείνουν στην Αθήνα για πάντα. Ο Ίγκλι έμαθε πολύ γρήγορα τα ελληνικά και τα πάει πολύ καλά στο σχολείο. Παίζει συχνά ποδόσφαιρο με τα παιδιά της γειτονιάς και ο κύριος Μιχάλης τους φωνάζει συνέχεια, γιατί τον ενοχλεί η φασαρία που κάνουν. Μία μέρα η μπάλα έπεσε κατά λάθος στο παράθυρο του κυρίου Μιχάλη και το **έσπασε**. Τι έκανε ο κύριος Μιχάλης;

σγκαλιόζωι *ρήμα (σγκαλιόζωει, θα σγκαλιόζω)* → σγκαλιόζω

σγκίστρι *(σ) ανακατακλι (σγκίστρι)*
 ☒ Οι φαρμάδες φαρμαύν με το σγκίστρι, που είναι ένα μικρό μωπορό κομμάτι σώμα.
 ♣ σγκί-στρι

άγκυρα *(σ) ανακατακλι (άγκυρα)*
 ☒ Η άγκυρα μαιάζει μ' ένα μεγάλο και βαρύ σγκίστρι που το έχουν θέσει στην άκρη μιας μακριάς αλυσίδας. Όταν τα πλοία έχουν άγκυρα και τη ρίχνουν στο βυθό της θάλασσας για να μόνουν σταθερά στο ίδιο μέρος.
 ☐ Όταν ένα πλοίο σγκυροβολεί, ρίχνει άγκυρα.
 ♣ ά-γκυ-ρα
 ♣ 'η θάλασσα'

σγκώνιας *(σ) ανακατακλι (σγκώνιας)*
 ☒ Ο σγκώνιας είναι το μέρος του χεριού μας που μπορούμε να λυγίσουμε.
 ♣ σ-γκώνιας
 ♣ 'το σώμα μας'

σγκνός *σγκνέ, σγκνέ επίθετο (σγκνός, σγκνός, σγκνός)*
 ☒ Όταν κάτι είναι σγκνό, δεν είναι ανακαταμένο με τίποτα άλλο.
 ♣ «Στη σαλιόθρα ρίχνω πάντα σγκνό λάδι από την Κρήτη» είπε η Βαία Έμμα.
 ☐ καθαρός
 ♣ Ο Βαίος Αλέκος είναι σγκνός άνθρωπος κι έχει καλή φωνή.
 ☐ απονήρευτος
 ☐ παντρός
 ☐ Ο Βαίος Αλέκος έχει σγκνότητα.
 ♣ σγκνός

άγκωστος *ήγκωστη, ήγκωστη επίθετο (ήγκωστη, ήγκωστης, ήγκωστη)*
 ☒ Όταν κάτι είναι άγκωστος, δεν το γκωρίζουμε.
 ♣ «Τι σημαίνει η λέξη 'αδέσποτος'; Δες την έβρα μου είναι άγκωστη» είπε ο Ήλκι στα Κόστα.
 ☐ γκωστός ♣ ά-γκω-στος

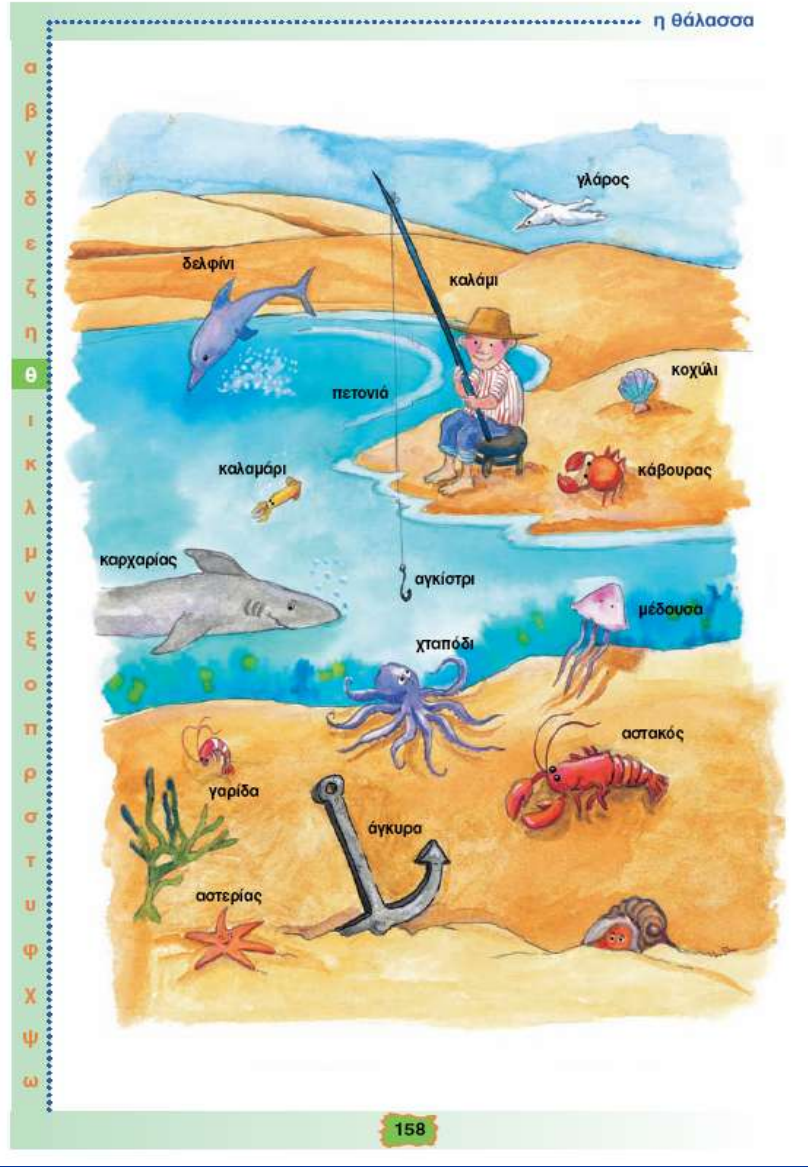
αγορά *(σ) ανακατακλι (αγορά)*
 ☒ Η αγορά είναι ένα μέρος με πολλά μαγαζιά.
 ♣ «Η Εβριού είναι μία από τις καλύτερες αγορές της Αθήνας» είπε η Αθηνά στο Βαίο Τάσι.
 ♣ Όταν κάποιος μία αγορά, δίνει χρήματα και παίρνει κάτι που θέλει.
 ♣ «Τι αγοράς έκανε σήμερα» ρώτησε η Αθηνά το Βαίο Τάσι που γύρισε με δύο κολάτες γλυκιάς με φράια.
 ☐ Όταν αγοράζεις κάτι, κάποιος μία αγορά. Ο αγοραστής είναι αυτός που αγοράζει ή που θέλει.
 ♣ αγοράσει κάτι. ♣ α-γο-ρά
 ☐ Δες λέξεις (κόλα) αγορά!

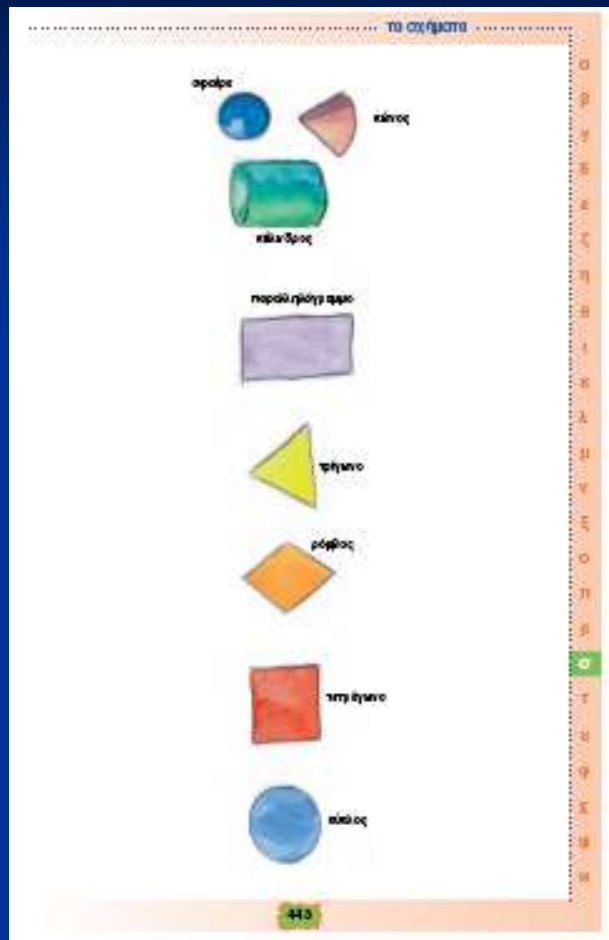
αγοράζω *ρήμα (αγοράζω, θα αγοράζω)*
 → αγορά.

αγοραστής *(σ) ανακατακλι (αγοραστής, αγοραστής)*
 → αγορά.

αγόρι *(σ) ανακατακλι (αγόρι)*
 ☒ Ο Κώστας είναι αγόρι. Είναι το αρσενικό παιδί της οικογένειάς του.
 Όταν μεγαλώνει, θα γίνει άντρας.
 ♣ α-γό-ρι

άγουρος *ήγουρος, ήγουρος επίθετο (ήγουρος, ήγουρος, ήγουρος)*
 ☒ Όταν ένα φρούτο είναι άγουρο, δεν έχει κριμάσει και δεν είναι έτοιμο ακόμη για να το φάμε.
 ☐ σγκώστος
 ☐ ώριμος ♣ ά-γου-ρος

κύβος [ο] ουσιαστικό (κύβοι)

☑ Ο κύβος είναι ένα στερεό σώμα με έξι ίσες τετράγωνες πλευρές.

Το ζάρι είναι ένας κύβος.

🎵 Ο κύριος Γιάννης πίνει τον καφέ του με δύο κύβους ζάχαρης.

🎵 κύ-βος 🎨 'τα σχήματα'

κώνος [ο] ουσιαστικό (κώνοι)

☑ Ο κώνος είναι ένα στερεό σχήμα.

Το χωνάκι του παγωτού και το καπέλο της μάγισσας είναι κώνοι.

🎵 κώ-νος 🎨 'τα σχήματα'

Ερμηνεύματα , παραδείγματα λημμάτων που μπορούν να λειτουργήσουν ως προτροπές , δεισιδαιμονίες και στερεότυπα:

κούκλα [η], **κούκλος** [ο] ουσιαστικό (κούκλες, κούκλοι)

☑ Η **κούκλα** είναι ένα παιχνίδι που μοιάζει με άνθρωπο. Τα μικρά κορίτσια παίζουν μαζί της το ρόλο των μαμάδων.

στραγγαλίζω ρήμα (στραγγάλισα, θα στραγγάλισω)

☑ «Θα σε **στραγγάλισω**, αν σε πιάσω! Μην τολμήσεις να ξαναπειράξεις το σκύλο μου!» φώναξε ο κύριος Μιχάλης στον Κώστα. Θα σε σκοτώσω σφίγγοντας το λαιμό σου!

θρίλερ [το] ουσιαστικό

☑ Απ' όλες τις ταινίες η Αλίκη προτιμάει τα **θρίλερ**. Προτιμάει τις ταινίες που έχουν μυστήριο και αγωνία. 🎵 θρί-λερ

σπασίκλας [ο], **σπασίκλα** [η]

ουσιαστικό (σπασίκλες)

☑ Όταν κάποιος διαβάζει συνέχεια χωρίς να ασχολείται και με άλλα πράγματα, τον κοροϊδεύουμε και τον λέμε **σπασίκλα**. 🎵 σπα-σί-κλας

σκάω και **σκάζω** ρήμα (έσκασα, θα σκάσω)

✓ Όταν φωνάζεις «**Σκάσε!**» σε κάποιον, είσαι πολύ θυμωμένος και θέλεις να τον κάνεις να σωπάσει.

ερείπιο [το] ουσιαστικό (ερείπια)

☑ Όταν ένα σπίτι γκρεμίζεται, μένουν τα **ερείπιά** του. 🎵 Τα παιδιά έπαιζαν στα **ερείπια** του σπιτιού που έπεσε από το σεισμό. 🎵 ε-ρεί-πι-ο

στοιχείο [το] ουσιαστικό (στοιχεία)

☑ Το **στοιχείο** είναι ένα φάντασμα, ένα **ξωτικό** ή η ψυχή κάποιου πεθαμένου που εξακολουθεί να μένει και να τριγυρίζει σ' ένα μέρος.

μητριά [η] ουσιαστικό (μητρίες)

☑ Η **μητριά** σου δεν είναι η πραγματική σου μητέρα αλλά έχει παντρευτεί το **μπαμπά** σου. 🎵 Η κακιά βασίλισσα είναι η **μητριά** της Χιονάτης. 🎵 μη-τρι-ά

μπουνιά [η] ουσιαστικό (μπουνιές)

☑ Όταν δίνεις **μπουνιά** σε κάποιον, σφίγγεις τα δάχτυλα του χεριού σου και τον χτυπάς δυνατά. 🎵 γροθιά

θάρρος [το] ουσιαστικό

☑ Όταν κάποιος έχει **θάρρος**, δε φοβάται να κάνει κάτι επικίνδυνο και δύσκολο. ● δειλία ◆ Ο **θείος Τάκης**

μπαμπούλας [ο] ουσιαστικό (μπαμπούλες)

☑ Ο **μπαμπούλας** είναι ένα φανταστικό πλάσμα που τρομάζει τα παιδιά. Λέμε πως ένας άνθρωπος είναι **μπαμπούλας** ή κάνει τον **μπαμπούλα**, όταν μας φοβίζει.

καρπαζιά [η] ουσιαστικό (καρπαζές)

☑ Όταν δίνεις μία **καρπαζιά** σε κάποιον, τον χτυπάς στο σβέρκο με την παλάμη σου. 🎵 Ο Κώστας έφαγε μία **καρπαζιά** από ένα μεγαλύτερο παιδί στο σχολείο.

Ορισμοί, ερμηνεύματα, παραδείγματα ακατάλληλα :

ζωή [η] ουσιαστικό (ζωές)

☑ Ο πρίγκιπας είπε στη Χιονάτη:
«Θέλω να ζήσω όλη μου τη ζωή μαζί
σου. Θα ζήσουμε μαζί μέχρι να μας
χωρίσει ο θάνατος».

◇ ζωντανός, ζω, ζωηρός ♪ ζω-ή

μάζα [η] ουσιαστικό (μάζες)

☑ Η μάζα είναι μία μεγάλη ποσότητα
από κάτι. ✍ Όταν οι πυροσβέστες
άνοιξαν την πόρτα του σπιτιού που
καιγόταν, ξεπήδησε απότομα μία
τεράστια μάζα φωτιάς.

κούκλα [η], κούκλος [ο] ουσιαστικό

(κούκλες, κούκλοι)

☑ Η κούκλα είναι ένα παιχνίδι που
μοιάζει με άνθρωπο. Τα μικρά
κορίτσια παίζουν μαζί της το ρόλο
των μαμάδων.

βασιλιάς [ο], βασίλισσα [η] ουσιαστικό

(βασιλιάδες, βασίλισσες)

☑ Ο βασιλιάς ή η βασίλισσα
κυβερνούν μία χώρα που έχουν πάρει
από τους γονείς τους.

άμαξα [η] ουσιαστικό (άμαξες)

☑ Η Χιονάτη και ο πρίγκιπας έφυγαν
με μία χρυσή άμαξα. ♪ ά-μα-ξα

θάρρος [το] ουσιαστικό

☑ Όταν κάποιος έχει θάρρος, δε
φοβάται να κάνει κάτι επικίνδυνο και
δύσκολο. ● δειλία ◇ Ο θείος Τάκης

μητριά [η] ουσιαστικό (μητρίες)

☑ Η μητριά σου δεν είναι η
πραγματική σου μητέρα αλλά έχει
παντρευτεί το μπαμπά σου.

✍ Η κακιά βασίλισσα είναι η μητριά
της Χιονάτης. ♪ μη-τρι-ά

Λήμματα των οποίων η ύπαρξη είναι ακατανόητη, άστοχη ...

κώλος [ο] ουσιαστικό (κώλια)

☑ Ο κώλος είναι το πίσω μέρος του σώματος κάτω από τη μέση σου.

Ο ποπός, πισινός **♦** Όταν κάνεις

λότο [το] ουσιαστικό

☑ Το **λότο** είναι ένα τυχερό παιχνίδι με αριθμούς. Αν κληρωθούν, δηλαδή διαλεχτούν κατά τύχη, οι αριθμοί που έχεις επιλέξει, κερδίζεις πολλά χρήματα. 🎵 λό-το

μπαμπούλας [ο] ουσιαστικό

(μπαμπούλες)

☑ Ο **μπαμπούλας** είναι ένα φανταστικό πλάσμα που τρομάζει τα παιδιά. Λέμε πως ένας άνθρωπος είναι **μπαμπούλας** ή κάνει τον **μπαμπούλα**, όταν μας φοβίζει.

κακά [τα] ουσιαστικό

☑ Κάνουμε **κακά** για να καθαρίσει ο οργανισμός μας από τα άχρηστα μέρη των τροφών. 🎵 κα-κά

νιανιά [τα] ουσιαστικό

☑ Η θεία Κατερίνα έκανε το κρέας **νιανιά** για να μπορέσει το μωρό να το φάει. Το έλιωσε.

🎵 νια-νιά

σκατό [το] ουσιαστικό (σκατά)

☑ Τα **σκατά** είναι τα κακά των ανθρώπων και των ζώων.
✓ Λέμε ότι τα κάναμε **σκατά**, όταν κάποια πράγματα δεν έγιναν όπως τα θέλαμε.

αχ επιφώνημα

☑ Λέμε **αχ**, όταν αισθανόμαστε πόνο, χαρά, λύπη ή επιθυμία.

ποπό επιφώνημα

☑ Λέμε «**ποπό!**» όταν φοβόμαστε ή θαυμάζουμε κάτι.

σουτ επιφώνημα

☑ Λέμε σε κάποιον «**Σουτ!**», όταν θέλουμε να κάνει ησυχία. ○ ησυχία, τσιμουδιά, σιωπή, άχνα 🎵 σουτ

Ορισμοί και παραδείγματα από παραμύθια για λήμματα με αφηρημένη (;) σημασία

έκπληξη [η] ουσιαστικό (εκπλήξεις)

☑ Όταν κάτι είναι **έκπληξη**, δεν περιμένεις να συμβεί. *☞ Το πάρτι για τη γιορτή του θείου Σταμάτη ήταν **έκπληξη**. Δεν του είχε πει κανείς τίποτα.*

✓ Η **έκπληξη** είναι το συναίσθημα που νιώθεις, όταν δεν περιμένεις να γίνει κάτι. *☞ Η Κοκκίνοσκουφίτσα ένωσε μεγάλη **έκπληξη**: η φωνή της γιαγιάς ήταν πολύ χοντρή.*

♫ έκ-πλη-ξη

λύκος [ο], **λύκαινα** [η] ουσιαστικό (λύκοι, λύκαινες)

☑ Ο **λύκος** είναι ένα άγριο ζώο που μοιάζει με μεγάλο γκρι σκυλί. Οι **λύκοι** ζουν πολλοί μαζί, σε **αγέλες**.

☞ Ο **κακός λύκος** ντύθηκε γιαγιά για να ξεγελάσει την Κοκκίνοσκουφίτσα.

δέχομαι ρήμα (δέχτηκα, θα δεχτώ)

☑ Όταν **δέχεσαι** κάτι, παίρνεις κάτι που σου δίνουν. *☞ Ο θείος Σταμάτης **δέχτηκε** πολλά δώρα στη γιορτή του.*

✓ Όταν **δέχεσαι** να κάνεις κάτι, συμφωνείς ή λες ναι. *☞ Η Χιονάτη **δέχτηκε** την πρόταση γάμου που της έκανε ο πρίγκιπας.* ● αρνούμαι

♫ δέ-χο-μαι

άμαξα [η] ουσιαστικό (άμαξες)

☑ Η Χιονάτη και ο πρίγκιπας έφυγαν με μία χρυσή **άμαξα**. ♫ ά-μα-ξα

ζωή [η] ουσιαστικό (ζωές)

☑ Ο πρίγκιπας είπε στη Χιονάτη: «Θέλω να ζήσω όλη μου τη **ζωή** μαζί σου. Θα ζήσουμε μαζί μέχρι να μας χωρίσει ο θάνατος».

ερωτεύομαι ρήμα (ερωτεύτηκα, θα ερωτευτώ)

☑ Η Χιονάτη και ο πρίγκιπας είναι **ερωτευμένοι**. **Ερωτεύτηκαν** ο ένας τον άλλο. Ο **έρωτάς** τους είναι δυνατός. ♫ ε-ρω-τεύ-ο-μαι

..... Βάβαια στα παραδείγματα του λεξικού θα βρεις και ήρωες που ξέφυγαν από άλλες ιστορίες. Θα βρεις τη Χιονάτη, την κακή βασίλισσα, τον πρίγκιπα και τους επτά νάνους, την Κοκκίνοσκουφίτσα, τη γιαγιά της και τον κακό λύκο, τη Σταχτοπούτα και άλλους. Καλό ταξίδι στα παραδείγματα του λεξικού!

καμπούρα [η] ουσιαστικό (καμπούρες)

☑ Όταν γερνάμε, καμιά φορά κάνουμε **καμπούρα**, δηλαδή η πλάτη μας γίνεται στρογγυλή και άσχημη.

☞ Η Χιονάτη είδε μία γριά με **καμπούρα** να την πλησιάζει. Δεν ήξερε πως είναι η κακή βασίλισσα.

Ορισμοί και παραδείγματα από παραμύθια για λήμματα με αφηρημένη (;) σημασία

άσχημος, άσχημη, άσχημο επίθετο
(άσχημοι, άσχημες, άσχημα)

☑ Όταν κάτι είναι **άσχημο**, δε μας αρέσει να το κοιτάζουμε.

✍ *Η κακιά βασίλισσα ήταν άσχημη και ζήλευε τη Χιονάτη, που ήταν όμορφη.* ● όμορφος, ωραίος

αγκαλιά [η] ουσιαστικό (αγκαλιές)

☑ Όταν η μητέρα σου σε κρατά στην αγκαλιά της, σε κρατά με τα δύο της χέρια σφικτά και ακουμπάς πάνω στο στήθος της. ✍ *Η γιαγιά έσφιξε την Κοκκινοσκουφίτσα στην αγκαλιά της και τη φίλησε.*

δεξιός, δεξιά, δεξιά και δεξιάς, δεξιά, δεξιά επίθετο (δεξιοί, δεξιές, δεξιά)

☑ **Δεξιός** είναι αυτός που βρίσκεται αντίθετα από το μέρος της καρδιάς.

✍ *Η Κοκκινοσκουφίτσα κρατούσε στο δεξί της χέρι ένα καλάθι.*

απαίσιος, απαίσια, απαίσιο επίθετο
(απαίσιοι, απαίσιες, απαίσια)

☑ Η μητριά της Χιονάτης είναι

απαίσια: φρόντισε με κάθε τρόπο να κάνει κακό στη Χιονάτη. Δεν είναι όμως μόνο κακιά. Έχει και **απαίσιο** πρόσωπο. Δηλαδή πολύ άσχημο.

αδειάζω ρήμα (αδειάζω, θα αδειάζω)

☑ Όταν **αδειάζω** κάτι, βγάζω από μέσα του ό,τι υπάρχει. ✍ *Η Χιονάτη άδειασε το σκουπίδοτεμακέ που ήταν γεμάτος χαρτιά.*

● γεμίζω

○ *Το αδειασμένο ήταν μέχρι τώρα δουλειά των νέων αδειες*

εμφάνιση [η] ουσιαστικό (εμφανίσεις)

☑ Η **ξαφνική εμφάνιση** της γριάς τρόμαξε τη Χιονάτη. Η γριά παρουσιάστηκε ξαφνικά και τρόμαξε τη Χιονάτη. ● εξαφάνιση

ραβδί [το] ουσιαστικό (ραβδιά)

☑ Η **νονά** της Σταχτοπούτας είναι η καλή νεράιδα με το μαγικό **ραβδί**.

πύλη [η] ουσιαστικό (πύλες)

☑ Η **πύλη** είναι μία μεγάλη πόρτα που οδηγεί σε άλλο χώρο.

✍ *Η Σταχτοπούτα σταμάτησε την άμαξά της μπροστά στην πύλη του παλατιού.*

μητριά [η] ουσιαστικό (μητριές)

☑ Η **μητριά** σου δεν είναι η πραγματική σου μητέρα αλλά έχει παντρευτεί το μπαμπά σου.

✍ *Η κακιά βασίλισσα είναι η μητριά της Χιονάτης.* ♪ μη-τρι-ά

Συντακτικά και γραμματικά σφάλματα και ανακολουθίες:

καμπάνα [η] ουσιαστικό (καμπάνες)
☑ Η **καμπάνα** βρίσκεται στο **καμπαναριό** κάθε εκκλησίας. Όταν χτυπάει η **καμπάνα**, καλεί τους πιστούς στη λειτουργία ή αναγγέλλει ένα χαρούμενο ή ένα λυπητερό γεγονός. **καμπαναριό**

...αναγγέλλει ένα χαρόμουντο ...

ζέβρα [η] ουσιαστικό (ζέβρες)
☑ Η **ζέβρα** είναι ένα ζώο που μοιάζει με άλογο κι έχει άσπρες και μαύρες ρίγες στο σώμα του. **ζέ-βρα**

καλόγερος [ο], **καλόγρια** [η] ουσιαστικό (καλόγεροι, καλόγριες)
☑ Ο **καλόγερος** και η **καλόγρια** ζουν σε μοναστήρι, μακριά από τον κόσμο και ασχολούνται με τη **θρησκεία** τους και στους κανόνες του μοναστηριού.

...σύμφωνα με τους κανόνες...

...στο σώμα της.

Στη μια περίπτωση με κεφαλαίο το αρχικό, στην άλλη με μικρό

θεός [ο], **θεά** [η] ουσιαστικό (θεοί, θεές)
☑ Οι Χριστιανοί, οι Μουσουλμάνοι και οι Εβραίοι πιστεύουν σ' ένα μόνο **Θεό** που θα υπάρχει πάντα, δηλαδή είναι **αιώνιος** κι έχει δημιουργήσει τον κόσμο. Οι αρχαίοι Έλληνες, οι

θρησκεία [η] (θρησκείες)
☑ Όταν κάποιος έχει μία **θρησκεία**, πιστεύει σε έναν ή περισσότερους θεούς και κάνει αυτά που λέει ο θεός. Οι χριστιανοί, οι μουσουλμάνοι και οι εβραίοι δεν έχουν την ίδια **θρησκεία**.

...παγωμένη.

μπίρα [η] ουσιαστικό (μπίρες)
☑ Η **μπίρα** είναι ένα ποτό με άσπρο αφρό που γίνεται από κριθάρι και πίνεται παγωμένο. **μπί-ρα**

Επιστημονικά λανθασμένοι ορισμοί και ανακρίβειες:

κῶνος [ο] ουσιαστικό (κῶνοι)

☑ Ο κῶνος είναι ένα στερεό σχήμα.

κύβος [ο] ουσιαστικό (κύβοι)

☑ Ο κύβος είναι ένα στερεό σώμα με έξι ίσες τετράγωνες πλευρές.

μάζα [η] ουσιαστικό (μάζες)

☑ Η **μάζα** είναι μία μεγάλη ποσότητα από κάτι. ✎ Όταν οι πυροσβέστες άνοιξαν την πόρτα του σπιτιού που καιγόταν, ξεπήδησε απότομα μία τεράστια **μάζα** φωτιάς.

τετράγωνος, τετράγωνη, τετράγωνο
επίθετο (τετράγωνοι, τετράγωνες, τετράγωνα)

☑ Όταν κάτι είναι **τετράγωνο**, έχει το σχήμα του **τετραγώνου**, έχει δηλαδή τέσσερις γωνίες.

απόσταση [η] ουσιαστικό (αποστάσεις)

☑ Η απόσταση μεταξύ δύο πραγμάτων είναι ο **χώρος** που υπάρχει ανάμεσά τους.

Είναι το πόσο μακριά βρίσκεται το ένα από το άλλο.

...από τους ατμούς ή υδρατμούς.

θολός, θολή, θολό επίθετο (θολοί, θολές, θολά)

✎ Η γιαγιά της Αθηνάς άνοιξε το φούρνο. Τα γυαλιά της **θόλωσαν** από τη ζέστη. Έγιναν θολά.

στρέφω, στρέφομαι ρήμα (έστρεψα, θα στρέψω)

☑ Όταν **στρέφεις** το κεφάλι σου, το γυρίζεις προς άλλη κατεύθυνση.

○ στρίβω

✓ Η Σελήνη **στρέφεται** γύρω από τη Γη. Κινείται γύρω της, περιστρέφεται.

Η Σελήνη δεν στρέφεται ούτε περιστρέφεται αλλά **περιφέρεται** γύρω από τη Γη.

Λανθασμένοι, ανακριβείς ορισμοί, σφάλματα λογικής:

ακυρώνω, ακυρώνομαι ρήμα (ακύρωσα, θα ακυρώσω)

☑ Όταν **ακυρώνεις** κάτι που είχες αποφασίσει, τότε **δεν το κάνεις**.

✍ Ο Κώστας **ακύρωσε** την εκδρομή στο βουνό, επειδή είχε πολύ άσχημο καιρό. Πήγε όμως λίγες μέρες μετά, όταν **έφτιαξε ο καιρός**.

Ματαιώσε και εν προκειμένω ανέβαλε την εκδρομή.

!!!

βασιλιάς [ο], **βασιλίσα** [η] ουσιαστικό (βασιλιάδες, βασιλίτσες)

☑ Ο **βασιλιάς** ή η **βασιλίσα** κυβερνούν μία χώρα που έχουν πάρει από τους γονείς τους.

σύννεφο [το] ουσιαστικό (σύννεφα)

☑ Τα **σύννεφα** είναι γκρίζα ή άσπρα και τα βλέπεις στον ουρανό **πριν** βρέξει. Είναι φτιαγμένα από σταγόνες νερού που μετά πέφτουν στη γη.

Τα βλέπουμε και όταν βρέχει και μετά την βροχή.

κουδούνι [το] ουσιαστικό (κουδούνια)

☑ Στο χωριό τα πρόβατα και οι κατσίκες **φοράνε** στο λαιμό τους ένα **κουδούνι**. Το **κουδούνι** μοιάζει με μικρή καμπάνα.

Τα πρόβατα δε φορούν κουδούνια αλλά τους τα κρεμούν οι βοσκοί.

επίπεδο [το] ουσιαστικό (επίπεδα)

☑ «Θα κάνουμε βουτιά και θα φτάσουμε λίγα μέτρα κάτω από το **επίπεδο** της θάλασσας» είπε η Αθηνά

...επιφάνεια...

...εφαρμόζει.

κολάν [το] ουσιαστικό

☑ Το **κολάν** είναι ένα παντελόνι πολύ στενό που **κολλάει** στο σώμα.

Επαναλήψεις:

κουμπάρος [ο], **κουμπάρα** [η]
ουσιαστικό (κουμπάροι, κουμπάρες)
☑ Ο **κουμπάρος** είναι αυτός που παντρεύει ένα ζευγάρι, δηλαδή που αλλάζει τα **στέφανα** στο γάμο που γίνεται στην εκκλησία ή που γίνεται **μάρτυρας** στον γάμο που γίνεται στο δημαρχείο. 🎵 κου-μπά-ρος

Επαναλαμβάνεται πέντε φορές το «που», τρεις φορές το «που γίνεται», τρεις φορές η λέξη «στο(ν)». Μέσα στην ίδια πρόταση υπάρχει ασυνέπεια ως προς το ευφωνικό -ν-.

κούρσα [η] ουσιαστικό (κούρσες)
☑ Σε μία **κούρσα** αυτοκινήτων, τ' αυτοκίνητα αγωνίζονται για το ποιο θα τρέξει πιο γρήγορα και θα φτάσει πιο γρήγορα στο τέρμα. 🎵 κούρ-σα

συμπληρώνω, **συμπληρώνομαι** ρήμα
(συμπλήρωσα, θα συμπληρώσω)
☑ Όταν **συμπληρώνεις** κάτι σε κάτι άλλο, προσθέτεις κάτι που του λείπει.

ήρωας [ο], **ηρώιδα** [η] ουσιαστικό
(ήρωες, ηρώιδες)
☑ **Έρωας** είναι αυτός που έχει κάνει κάτι πολύ καλό και θαρραλέο και τον θαυμάζουμε γι' αυτό.
✓ Ο **ήρωας** μίας ιστορίας είναι το βασικό πρόσωπο της ιστορίας.

κινδυνεύω ρήμα (κινδύνευσα, θα κινδυνεύσω)
☑ Όταν **κινδυνεύεις** από κάτι ή να πάθεις κάτι, μπορεί να γίνει κάτι πολύ κακό σε σένα. 🎵 «**Αν πηγαίνεις με το**

- Πότε λέμε ότι κάποιος πιάνει πουλιά στον αέρα;

342

- Πότε λέμε ότι κάποιος πιάνει πουλιά στον αέρα;

359

Πολιτογραφίες ξενόφωνων νεολογισμών:

τάπερ [το] ουσιαστικό

☑ Το **τάπερ** είναι ένα πλαστικό ή γυάλινο δοχείο με καπάκι όπου βάζουμε τα τρόφιμα για να μένουν φρέσκα. 🎵 τά-περ

σούπερ επίθετο

☑ Λέμε ότι κάτι είναι **σούπερ**, όταν είναι το πιο καλό, το πιο μεγάλο ή το πιο τέλειο. 🎵 σού-περ

-Ξένη λέξη. Δεν αλλάζει ούτε στον ενικό ούτε στον πληθυντικό αριθμό. Συνήθως χρησιμοποιούμε τη λέξη αυτή, όταν μιλάμε με τους φίλους μας.

σταρ [ο], [η] ουσιαστικό

☑ **Σταρ** λέμε το διάσημο καλλιτέχνη της τηλεόρασης, του κινηματογράφου και της μουσικής.

σνακ [το] ουσιαστικό

☑ Το **σνακ** είναι ένα πρόχειρο γεύμα, κάτι που μπορείς να φας γρήγορα κι εύκολα, όπως τα σάντουιτς και τα μπισκότα. 🎵 σνακ

-Ξένη λέξη. Δεν αλλάζει ούτε στον ενικό ούτε στον πληθυντικό αριθμό.

τσιπς [τα] ουσιαστικό

☑ **Τσιπς** λέμε τα πατατάκια. 🎵 τσιπς

σπέσιαλ επίθετο

☑ Το **φόρεμα** που αγόρασε η θεία Κατερίνα ήταν στην αρχή πολύ ακριβό αλλά η πωλήτρια της έκανε μία **σπέσιαλ** τιμή: της έκοψε 60 ευρώ. Της έκανε μία ιδιαίτερη, μία πολύ καλή τιμή. 🎵 σπέ-σιαλ

σουξέ [το] ουσιαστικό

☑ Όταν έχεις **σουξέ** σε κάτι, έχεις μεγάλη επιτυχία.

✓ **Σουξέ** λέμε και το τραγούδι που γνωρίζει μεγάλη επιτυχία.

μπούρδα [η] ουσιαστικό (μπούρδες)

☑ Η **μπούρδα** είναι μία βλακεία ή ένα ψέμα που λες σε κάποιον.

✍ *Η Ελένη και η Αθηνά λένε πως οι ιστορίες του Νίκου είναι **μπούρδες**.*

στούντιο [το] ουσιαστικό

☑ **Στούντιο** λέμε το μέρος όπου γυρίζονται ταινίες και γίνονται εκπομπές για την τηλεόραση και το ραδιόφωνο.

✓ **Στούντιο** λέμε και το χώρο όπου δουλεύει ένας καλλιτέχνης.

○ ατελιέ 🎵 στού-ντι-ο

Οδηγία Ακαδημίας Αθηνών 1994:15

τηλεκοντρόλ → τηλεχειριστήριο

«Πράγματι, μεταξύ των προσερχομένων θαυμαστών του ρητορευόντος Αρχηγού, τινές είχαν κεκρυμμένον εις τσέπην το σατανικόν τηλεκοντρόλ», *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 10-6-1984, σελ. 2.

τηλεκοντρόλ [το] ουσιαστικό

→ τηλεόραση

- Ξένη λέξη. Δεν αλλάζει ούτε στον ενικό ούτε στον πληθυντικό αριθμό.

Βιβλίο Γλώσσας

Β' Δημοτικού

Β' τεύχος ενότητα 12^η, σ. 41

Το Πρώτο μου Λεξικό

Ψάξε στο λεξικό τις λέξεις **καλοκάγαθος** και **προσκέφαλο** και πρόσθεσέ τες στο δικό σου λεξικό.

Μάθε την πρώτη λέξη σου!

Β' τεύχος, ενότητα 13^η, σ. 48

Ψάξε στο λεξικό σου τις λέξεις **πατητήρι**, **πορσελάνη**, **μούστος** και **πετιμέζι**.

καλόγερος [ο] ουσιαστικό (καλόγρια, καλόγρια)
☑ Ο **καλόγερος** και η **καλόγρια** ζουν σε μοναστήρι, μακριά από τον κόσμο και ασχολούνται με τη **θρησκεία** τους και στους κανόνες του μοναστηριού.
○ μοναχός
▲ **επίσης** ☞ κα-λό-γε-ρος

καλοκαίρι [το] ουσιαστικό (καλοκαίρια)
☑ Το **καλοκαίρι** είναι η εποχή του χρόνου μετά την άνοιξη. Το **καλοκαίρι** κάνει πολύ καλό καιρό κι τα μέρα μεγαλώνει.
◆ Στην Ελλάδα το **καλοκαίρι** έχει πάντα **καλοκαιριά** δηλαδή έχει πάντα καλό καιρό. ● **κακοκαιρία** Το **καλοκαίρι** ονομάζεται **καλοκαιρινό** μήνα. ● χειμερινός **καλός καιρός**
☞ κα-λο-και-ρι
☞ 'οι εποχές-οι μήνες-οι μέρες'

καλομαθαίνω ρήμα (καλόμαθα, θα καλομαθαίνω)

πετεινός [ο] ουσιαστικό (πετεινοί)
☑ Ο **πετεινός** είναι το αρσενικό της κότας. ○ κόκορας
☞ πε-τει-νός

πέτρα [η] ουσιαστικό (πέτρες)
☑ Η **πέτρα** είναι ένα πολύ σκληρό υλικό που το βρίσκουμε στο έδαφος. Οι βράχοι είναι από **πέτρα**. Τα χαλίκια είναι μικρές **πέτρες**.
☑ Τα διαμάντια και τα ρουμπίνια είναι πολύτιμες **πέτρες**. Τα λέμε και πολύτιμους **λίθους**.
☑ Το **ψαμί** έχει γίνει **πέτρα**, το έχουμε από την **Παρασκευή** και είναι **Τρίτη**. Είναι πολύ σκληρό.
◆ Στην Ελλάδα υπάρχουν πολλά **πέτρινα γεφύρια**. Είναι γεφύρια από **πέτρα**. ☞ πέ-τρα

προσκαλώ, προσκαλώμαι ρήμα (προσκάλεσα, θα προσκαλέσω)
☑ Όταν **προσκαλείς** κάποιον, του λες να έρθει στο σπίτι σου ή σε μία γιορτή που έχεις οργανώσει εσύ.
☞ Η **θεία Κατερίνα** κι ο **θείος Σταμάτης** **προσκάλεσαν** πολύ κόσμο στα **βαφτίσια** του **μικρού**.
◆ **Έστειλαν προσκλήσεις** σε πολλούς **αγγέλους** και φίλους.
Η **προσκληση** που στέλνει κάποιος όταν παντρεύεται, λέγεται **προσκλητήριο**. **καλώ**
☞ προ-σκα-λώ

πρόσκληση [η] ουσιαστικό (πρόσκλησεις) → προσκαλώ

προσκλητήριο [το] ουσιαστικό (πρόσκλητήρια) → προσκαλώ

μούστάρδα [η] ουσιαστικό (μούστάρδες)
☑ Η **μούστάρδα** είναι μία κρύα, κίτρινη σάλτσα με δυνατή, **πικάντικη** γεύση που σερβίρεται συνήθως με το κρέας. ◆ Το **μούσταρδι** είναι το **χρώμα της μούστάρδας**.
☞ μου-στάρ-δα ☞ το παρι

μούτρο [το] ουσιαστικό (μούτρα)
☑ Τα **μούτρα** σου είναι το πρόσωπό σου.
☑ Λέμε ότι κρατάς **μούτρα** σε κάποιον, όταν θυμώνεις μαζί του. Επίσης λέμε ότι πέφτεις με τα **μούτρα** σε κάτι όταν ασχολείσαι πολύ μ' αυτό. Λέμε ακόμη ότι σπας τα **μούτρα** κάποιου, όταν τον δέρνεις. Όταν λέμε ότι κάνεις κάτι σαν τα **μούτρα** σου, εννοούμε ότι το καταστρέφεις. ◆ **Μουτράκι** λες **χαιδευτικά** τα **μούτρα** σου.
☞ μου-τρο

πορεία [η] ουσιαστικό (πορείες)
☑ Η **πορεία** είναι ο δρόμος που κάνει κάποιος με τα πόδια, όταν θέλει να πάει κάπου. ☞ **Μετά από δύο ώρες πορεία** στο **βουνό**, τα παιδιά **σταμάτησαν** για λίγο για να **φάνε κάτι**. Είχαν **περπατήσει δύο ώρες**.
☑ Το πλοίο **άλλαξε πορεία**, γιατί ο καιρός ήταν πολύ άσχημος. **Άλλαξε κατεύθυνση**. ○ διαδρομή
☞ πο-ρεί-α

πόρτα [η] ουσιαστικό (πόρτες)
☑ Μπορούμε σ' ένα δωμάτιο ή σε κάποιον άλλο κλειστό χώρο από την **πόρτα** του. **Πόρτες** υπάρχουν σε

πατημασιά [η] ουσιαστικό (πατημασιές)
☑ Η **πατημασιά** είναι το σημάδι των παπουτσιών που αφήνουμε στο χώμα, όταν περπατάμε.
☞ πα-τη-μα-σιά

πατινάζ [το] ουσιαστικό
☑ Το **πατινάζ** είναι ένα άθλημα. Ο αθλητής που κάνει **πατινάζ** τρέχει και κάνει ασκήσεις πάνω στον πάγο φορώντας ειδικά παγοπέδουλα.
☞ πα-τι-νάζ
-Ξένη λέξη.
Δεν έχει πληθυντικό ορισμό.

Τετράδιο Εργασιών Γλώσσας Β' Δημοτικού

Β' τεύχος ενότητα 15^η, σ. 22

Αν δεν καταλαβαίνεις τι σημαίνουν κάποιες από τις εκφράσεις με το ρήμα **έχω**, άνοιξε το λεξικό στο ρήμα αυτό και ψάξε να τις βρεις. Έπειτα γράψε τες στο δικό σου λεξικό.

«Το Πρώτο μου Λέξικό» σ. 5

τύπου πληροφοριών. Σύμφωνα με τις αρχές της σύγχρονης παιδικής λεξικογραφίας δεν περιλαμβάνονται στο λημματολόγιο γραμματικοί όροι (π.χ. ουσιαστικό, ρήμα, κ.ά.), σύνδεσμοι, μόρια, προθέσεις, τα πολύ βασικά ρήματα έχω, είμαι και κάνω, καθώς και τα περισσότερα επιρρήματα. Ο λόγος της απουσίας των λέξεων αυτών είναι διπλός: α) ο ορισμός τους δεν είναι εύκολα κατανοητός από παιδιά της ηλικίας αυτής και β) πρόκειται για ήδη γνωστές λέξεις, για τις οποίες κανένας μαθητής δε θα ανατρέξει στο λεξικό. Διατηρήθη-